

ALDERSFORSKNING I TROMSØ – 2003

Hvor går vi videre?

Dette året har vært preget av en omorganisering av styringsstrukturen ved Senter for aldersforskning i Tromsø. Mens vi tidligere har hatt en styringsgruppe som har prioritert og besluttet innenfor de rammer Departementet eller Helse Nord RHF har gitt, har SAT nå en styringsstruktur med et forskningsutvalg som innstiller mens alle beslutninger gjennom Helse Nord RHF er gitt til Universitetssamarbeidet. Det organ som i første rekke skulle representere kompetanse og engasjement innenfor eldreforskningen står nå uten beslutningsmyndighet, hvilket gjør at styringsfunksjonen er blitt vesentlig redusert for ikke å si eliminert. Dette kan føre til at den kraft som hittil har løftet aldersforskningen i Tromsø fra et lavmål til en flerfaglig og livsdugelig virksomhet, taper terreng og tempo.

Det ”nye” forskningsutvalget har også blitt gitt innstillingsrett for to nye forskningsområder ”Rehabilitering” og ”Samhandling med førstelinjetjenesten”. Forskningsutvalget er i denne sammenheng styrket med to utmerkede representanter for disse områdene. Aldersforskning, rehabilitering og samhandling med førstelinjetjenesten har åpenbart mange kryssende interesser og felles forskningsarenaer. Det synes således som om denne beslutningen vil kunne berike alle tre områdene. En skal imidlertid være klar over at de to nye forskningsområder er unge med liten tradisjon og således på mange måter står på linje med aldersforskning. Også for disse områdene er det viktig å ha et organ med kompetanse, engasjement og beslutningsmyndighet. Som for aldersforskning vil denne nye strukturen føre til at det organ som sitter med størst kompetanse er uten beslutningsmyndighet. Da har man etablert en struktur som neppe er optimal for å sikre utviklingen av svake forskningsområder. Det må bli det nye forskningsutvalgets oppgave å se til at de prioriteringer og innstillinger som vi fortsatt kan gjøre blir fulgt opp. Dersom dette ikke skjer vil den tapende part utvilsomt bli de tre forskningsområdene vi nå er gitt ansvar for. Situasjonen er usikker og gir grunn til ekstra innsats.

Forskningsaktiviteten i 2003 har vist jevn utvikling. Det er særlig grunn til å fremheve den gerontologiske forskningsinnsatsen hvor tre doktorgradsstipendiater er under avslutning i kommende år. Det savnes flere nye prosjekter i geriatri og tverrfaglige prosjekter mellom medisin og helsefag, som det skulle ligge godt til rette for, er også mangelvare. Igjen har SAT stått som arrangør av en utmerket nasjonal forskningskonferanse om eldre, den sjette i rekken. Denne gangen også med et internasjonalt tilsnitt og med et antall deltakere som gjør at vi i fremtiden sannsynligvis må leie større lokaler, eventuelt seksjonere konferansene. Det er åpenbart at vi her dekker et behov som setter store krav til konferansene i årene fremover. Stor takk til arrangementskomiteen. Forskningsforum har vist seg levedyktig med gode presentasjoner over et vidt felt. Deltakerantallet både blant forskerne og blant mange av de som arbeider i eldreomsorgen har vist en dalende tendens. Dette må vi gjøre noe med. Tilbudet er godt og burde nå mange flere.

Når det gjelder fremtiden for SAT og også de to nye forskningsområdene som vi skal følge opp, så er det et faktum at de alle har sin hovedbase i miljøene på UNN ved UiTø og ved Høgskolen i Tromsø. Jeg tror tiden nå er moden til igjen å gjøre et fremstøt overfor Universitetet i Tromsø med henblikk på å etablere SAT som en integrert del av universitetsstrukturen, men med en styringsstruktur som sikrer aktivt engasjement fra primærhelsetjenesten, spesialisthelsetjenesten og alle de enkelte aktører som spiller en vesentlig rolle i eldreomsorgen. Dette blir oppgaver å ta tak i for 2004.

Arne Nordøy, styreleder

Styringsgruppen for Senter for Aldersforskning i Tromsø (SAT)

Forskningsprogrammet har fra starten i 1996 vært finansiert fra Sosial- og helsedepartementet, statsbudsjettet kap.730. post 76 – program for aldersforskning. Ved deling av departementene ble SAT finansiert fra helsedepartementet. Ved omorganiseringen og endring av Troms Fylkeskommune ble SAT underlagt Helse Nord RHF, og midlene fra 2003 er formidlet gjennom Univesitetsykehuset i Nord-Norge HF.

Det er gitt midler til programmet siden 1996, og SAT har nå avsluttet det fjerde året med senterdrift. Siden 01.01.2000 har navnet Senter for aldersforskning i Tromsø (SAT) vært i bruk, mot tidligere forskning om eldre i Tromsø. Siden SAT ble etablert har det vært ansatt daglig leder. For 2003 har lederstillingen vært todelt, hvorav halv stilling har vært knyttet opp til ledelse av senteret, og den resterende halve stillingen har vært tilknyttet egen forskning.

I 2003 har styringsgruppen hatt følgende sammensetning:

1. Arne Nordøy, professor II, UiTø, UNN. Leder.
2. Hans Ketil Normann, førsteamanuensis, Avd. for sykepleie og helsefag, UiTø. Nestleder,
3. Sigurd Sparr, avdelingsoverlege, Geriatrisk avdeling, UNN.
4. Matti Viitanen, professor II- geriatri, UiTø.
5. George Midre, professor, Samfunnsvitenskapelig fakultet UiTø.
6. Tim Brennen, førsteamanuensis, Samfunnsvitenskapelig fakultet, UiTø.(gikk ut som styremedlem våren 2003).
7. Anne Helen Hansen, kommuneoverlege, Tromsø kommune.
8. Bjørn Straume, førsteamanuensis,UNN
9. Bjørnar Østgård, eldrerepresentant.
10. Hege Gjertsen, stipendiat, ansattes representant.

Cathrine Arntzen, daglig leder for SAT, har vært sekretær for styringsgruppen.

Grethe Hoel har møtt som observatør fra Norut medisin og helse AS.

Toril Agnete Larsen har møtt som observatør fra Undervisningssykehjemmsprosjektet i Tromsø.

Vara:

Kenneth Asplund – professor (for 2)

Torgeir Engstad – overlege (for 3)

Rolf Jorde - overlege (for 4)

Aud Overå Fyhn – (for 9)

Som følge av omorganiseringen i SAT ble sammensetningen av styringsgruppen endret ved utgangen av 2003. Oversikt over forskningsutvalgets nye representanter finner du bakerst i årsmeldingen.

Senter for aldersforskning i Tromsø (SAT)

Senter for aldersforskning i Tromsø har ved årsskifte hatt fire års drift som eget senter. Fra 1996 til utgangen av 1999 ble aldersforskningen i Tromsø drevet under navnet "Forskning om eldre i Tromsø". Senteret ble etablert for å styrke rammene rundt aldersforskningen i Tromsø, og dermed sikre permanent forskning om eldre i nord.

Ved ansettelse av ny daglig leder i 2003 ble stillingen todelt. Halv stilling har vært knyttet opp til ledelse av senteret, og den resterende halve stillingen har vært tilknyttet eget forskningsprosjekt om eldre.

I 2003, i likhet med 2002, er senteret blitt finansiert gjennom UNNs' basisdel, der Helse Nord RHF er bevilgende part. Finansieringen for 2002 på 4,25 mill. ble overført til 2003 samt en prisjustering på 3,9% for året 2003.

SAT har i 2003 gjennomgått betydelige omstillinger. I løpet av året er SAT blitt ett av sju forskningsutvalg underlagt Helse Nord RHF. I tillegg til "Forskning om eldre" inngår nå også forskning innen områdene "Rehabilitering" og "Samhandling med førstelinjetjenesten". Kriterier og prinsipper for tildeling av midler er endret for 2004. Søker skal i hovedregel være ansatt i Helseforetak. Men det finnes rom for unntak. Søknader fra høgskole og universitet vil bli vurdert dersom prosjektet kan dokumenteres å ha betydning for og relasjon til Helseforetak. Dette er en endring fra SAT sin opprinnelige forskningsprofil, som har favnet vidt innenfor den medisinske, helsefaglige og samfunnsfaglige forskning om eldre. Videre har Helse Nord foretatt endringer av styringsgruppen og oppnevnt nytt styre/rådgivende organ eller forskningsutvalg for SAT. Forskningsutvalget har nå innstillingsrett til Universitetssamarbeidet, som har bevilgningsrett.

I det nye styret er det nå kommet inn to representanter for henholdsvis forskningsområdene "Samhandling med førstelinjetjenesten" og "Rehabilitering", samt en representant fra geriatri utenfor UNN. En representant fra UNN, en representant fra SV-fakultetet, UiTø, samt et medlem for frie representanter er nå gått ut av styret. Medlemmene i styret har som tidligere år, ivarettatt sine funksjoner uten noen form for møtegodtgjørelse eller annen form for kompensasjon.

I 2003 har SAT arbeidet med følgende prioriterte oppgaver:

Forskning har også vært hovedfokus for 2003. I år har 12 prosjekter mottatt økonomisk og praktisk støtte fra SAT, samt 3 studentprosjekter. Alle prosjektene presenteres senere i årsmeldingen. De viser variasjon og faglig bredde i arbeidet med å styrke aldersforskningen. Innenfor det samfunnsfaglige og helsefaglige fagområde er to nye doktorgradsprosjekter startet opp i år, og tre doktorgradsstipendiater har levert eller er i avslutningsfasen av sine arbeider.

Et sentralt tema som har vært oppe til debatt dette året er satsningsområder og SATs fremtidige forskningsprofil. Som tidligere nevnt har Helse Nord sitt styrevedtak 100-2003 lagt en del føringer for SAT sin videre forskningsaktivitet. Forskning innenfor områdene "Rehabilitering" og "Samhandling med førstelinjetjenesten", som nå er en del av SAT, vil gi nye utfordringer og spennende oppgaver i tiden fremover. De nye forskningsområdene, i tillegg til forskning om eldre, fordrer en tverrfaglig tilnærming. Styringsgruppen ved SAT og daglig leder har ved flere anledninger understreket betydningen av at SAT må holde fast ved,

og ikke fjerne seg fra den brede forskningen som rommer både den samfunnsfaglige, helsefaglige og medisinske forskningen.

Senterets viktigste oppgaver er å rekruttere forskere, sikre kontinuitet og kvalitet i den pågående forskningen. Et ledd i satsningen på nyrekruttering er utlysning av studentmidler på 100 000 kroner, som SAT startet opp med i år. Tre hovedfagstudenter har fått tildelt studentstipend.

Behovet for aldersforskning og relevansen for praksisfeltet ble svært synlig gjennom årets nasjonale konferanse om eldre som ble avholdt i Tromsø 27 og 28 oktober 2003¹. Forskere finansiert gjennom SAT fikk presentert sin forskning på konferansen.

Nettverk er et annet stikkord for SAT. Det overordnede samarbeidet finner sted ved at SAT formelt er et samarbeid mellom UiTø og Helse Nord RHF . Dette vises ved representasjonen i styringsgruppen.

I faglig sammenheng er "Forum for aldersforskning" et møtested på tvers av faggrupper, og den nasjonale konferansen ble i 2003 planlagt og arrangert i et samarbeid med flere faggrupper.

Undervisningssykehjemsprosjektet (USP) er en faglig samarbeidspartner, og en arena for forskningsprosjekter. Daglig leder er observatør i USP sin styringsgruppe, og USP har en observatør i SAT sin styringsgruppe. I 2003 har vi satt i gang et samarbeid om felles utgivelse av nyhetsbrev som skal gis ut fem ganger i året.

Professor II, Kirsten Thorsen, er et viktig bindeledd mellom SAT og de Nasjonale forskningsmiljøer, blant andre Norsk senter for oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Kompetansesenter for aldersdemens og programmet "Funksjonshemming og aldring". SAT har hatt et samarbeid med Telemedisin for videreføring av hovedfagsarbeid innenfor Funksjonshemming og aldring. Magnhild Nicolaisens doktorgradsprosjekt: "*Nye eldre - Ulike årsaker til pensjonering*" (se senere omtale) anvender materialet fra LAG-prosjektet ved NOVA.

Formidling til allmennheten er et tredje stikkord i SAT sin målsetting. Det vil si at det sees på som en oppgave å spre kunnskap om aldersforskning. Den årlige nasjonale konferansen om eldre er det viktigste forum i denne sammenheng. Konferansen har i 2003 som tidligere år samlet mange faggrupper, og fått meget god tilbakemelding på sitt innhold². Forum for aldersforskning er også en viktig faglig- og tverrfaglig arena. Gerontologigruppa har professor II i gerontologi hatt det faglige ansvar for. I 2003 har denne gruppa hatt jevnlig faglige møter med gode fremlegg og diskusjoner.

SAT har i 2003 arbeidet med oppdatering av sin hjemmeside, og har i forbindelse med konferansen også vært omtalt i lokale aviser. I tillegg har SAT vært representert ved foredrag fra forskere i forskjellige fora. Tre stipendiater og daglig leder sendte inn paper som ble presentert på den IV Norske kongressen i Aldersforskning.

Cathrine Arntzen

¹ Se eget kapittel

² Se eget kapittel

Den sjette nasjonale konferansen om eldre

I 2003 arrangerte Senter for aldersforskning i Tromsø (SAT) den sjette nasjonale konferansen om eldre i Tromsø, 27. og 28. oktober.

Konferansen hadde som tittel : *"Han forstår ingenting!"*

-Ulike måter å forklare og forstå demens

Målsetningen for konferansen var å få frem ulike perspektiver som både belyser nyere medisinsk-, helsefaglig- og psykologisk forskning, samt om behandling og erfaringer fra praksisfeltet. Konferansens andre dag var spesielt rettet mot å få frem ulike perspektiver knyttet til det å leve med demens.

Det ble holdt i alt 13 forskjellige foredrag disse to dagene. Av disse var 6 representanter for fagmiljøene i og rundt Tromsø. I tillegg var det innledere fra Karolinska Institutet i Stockholm, Umeå Universitetet, Molde Sykehus og fra Nasjonalforeningen for folkehelsen.

Konferansen var dette året et faglig samarbeid mellom Senter for aldersforskning, Undervisningssykehjemmet i Tromsø, Høgskolen i Tromsø, Universitet i Tromsø og Universitetssykehuset i Nord-Norge. Konferansen har betydning for danning av nettverk og samarbeid på tvers av institusjonene i Nord Norge. SAT hadde det økonomiske ansvaret.

Interessen for konferansen var stor, og vi måtte sette strek ved 240 deltakere. Dette viser temaets aktualitet og at programmet traff målgruppen. Målgruppen for konferansen var forskere, universitets- og høgskolepersonell, andre som underviser i aldring og eldreomsorg, personell i eldreomsorgen, studenter på alle nivå, politikere og de eldre selv. Deltakerne var godt fordelt blant målgruppen, og vi fikk mange svært gode tilbakemeldinger etter endt konferanse.

Konferansen ble godkjent av: Den norske lægeforening som kurs innen spesialitetene allmennmedisin og geriatri. Norsk sykepleierforbund som meritterende for godkjenning til klinisk spesialist i sykepleie/spesialsykepleie . Norske fysioterapeuters forbund innen spesialitetene; allmenn fysioterapi, rehabilitering med fordypning i geriatrisk og gerontologisk fysioterapi, rehabilitering med fordypning i hjerte- og lungefysioterapi, rehabilitering med fordypning i nevrologisk fysioterapi, som etterutdanning i psykiatrisk og psykosomatisk fysioterapi. Norsk ergoterapeutforbund som spesialist spesifikt kurs for godkjenning til ergoterapispesialist i eldres helse.

Konferansekomiteen:

Cathrine Arntzen - Senter for aldersforskning

Anne-Margrethe Støback – Høgskolen i Tromsø

Liv-Berit Knudsen - Undervisningssykehjemmet Tromsø

Ketil Normann - Avdeling for sykepleie og helsefag, UiTø

Sigurd Sparr - Geriatrisk avdeling, UNN

Forum for aldersforskning

Forum for aldersforskning er Senter for aldersforskning i Tromsø sitt tverrfaglige møtested, hvor også andre som er interessert i forskning om eldre kan møte. Forskerne er til daglig lokalisert i forskjellige fagmiljøer. Forum er derfor et møtested på tvers av slike skillelinjer, og skal være en informasjonskilde om pågående og planlagte forskningsprosjekter.

I 2003 har forskjellige tema vært tatt opp. Av disse kan nevnes:

- Å skille mellom Alzheimers demens og depresjon, har psykologien noe å bidra med?
- Kognitive utfall etter hjerneslag.
- Presentasjon av Undervisningssykehjemmet (USP)
- Aktivitetsmønstret i en sykehjemsavdeling- presentasjon av en studie gjennomført ved USP.
- Relasjon mellom åreforkalkning i halspulsårene, fettomsetning i blodet og blodlevringssystemet.
- Åreforkalkning
- Lungefunksjon og helse- hvordan kan eldre få hjelp i tide?
- Hva vil vi med forumet i fremtiden?

Det er i hovedsak forskere knyttet til SAT som holder innlegg om sine prosjekter. Tidligere har også foredragsholdere fra andre miljøer i Norge og Norden blitt invitert til å holde innlegg på Forumet. Eksterne innledere vurderes ut fra faglige forhold og økonomi.

Forumet har hatt mellom 5-15 deltagere tilstede. Utfordringen fremover er å få opp interessen for forumet. Forumet har vært organisert av daglig leder for SAT i samarbeid med tillitsvalgt for forskerne. Den tillitsvalgte for forskerne sin representant i styringsgruppen møter alltid i Forumet. Møtene har derfor blitt benyttet til informasjon til forskerne om styringsgruppens arbeid og utviklingen av SAT.

Cathrine Arntzen

Professor 2 i gerontologi ved Senter for aldersforskning i Tromsø Kirsten Thorsen

Professor 2 har innenfor rammen av denne stilling:

- Holdt disse foredrag/innlegg i Gerontologigruppen:

- Å skrive kvalitative artikler.
- Om tematisk analyse av kvalitativt materiale
- Omsorgstjenester for eldre i nordisk perspektiv. New Public Management og andre trender.
- Om å samtale med de som ikke er så taleføre

Har deltatt på alle møter i Gerontologigruppen og de fleste i Forum for aldersforskning.

*- Veiledet, kommentert og drøftet prosjekter og skriftlige bidrag
ved doktorgradsavhandlinger og publikasjoner fra disse doktorgradsstipendiatene ved SAT:*

Trine Medby Fossland
Hege Gjertsen
Magnhild Nicolaisen
Astrid Musland

Kirsten Thorsen er ansvarlig for koordineringen av Magnhild Nicolaisens doktorgradsprosjekt: *"Nye eldre - Ulike årsaker til pensjonering"* (se senere omtale) med LAG-prosjektet ved NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring). Doktorgradsprosjektet er et delprosjektet, basert på data fra LAG - "Livsløp, aldring og generasjon". LAG-studien er en longitudinell forløpsstudie med i alt ca. 5500 informanter i aldersgruppene 40 til 79 år, fra 30 kommuner/bydeler. Intervjuene ble foretatt i 2002/2003. Troms inngår som en av fire regioner, med 7 kommuner - deriblant Troms. Datamaterialet vil være tilgjengelig for forskere ved SAT. Kirsten Thorsen sitter i forskningsgruppen i LAG, og doktorgradsprosjektet inngår som et samarbeid mellom ulike forskningsinstitusjoner. Kirsten Thorsen er biveileder for Magnhild Nicolaisen i hennes doktorgradsprosjekt. Hun har også besøkt NOVA for nærmere kontakt med forskningsgruppen i LAG.

Kirsten Thorsen har vært med i konferansekomiteen for den IV Norske kongress i aldersforskning: "Risiko og ressurser i et aldrende samfunn", ved Hurdalssjøen 6-7 november 2003. Kongressen var arrangert i samarbeid mellom NOVA og Norsk selskap for aldersforskning. Mange av stipendiatene ved SAT- alle de som arbeider innenfor sosialgerontologi – deltok med paper.

Kirsten Thorsen har disse verv:

Leder av Norsk selskap for aldersforskning (NSA)
Medlem i styret i Nordiske gerontologisk forening (NGF).
Medlem i The Council (Rådet) i The International Association of Gerontology (IAG)
Medlem i styret i Nasjonalt nett for aldersforskning

Rapport fra forskningsprosjektene:

Ultralydsundersøkelse av aterosklerose i halspulsårene. Endring i aterosklerose over tid.

Prosjektansvarlig **Egil Arnesen**
professor
Institutt for samfunnsmedisin
UiTø
77 64 48 42
egil.arnesen@ism.uit.no
Periode 1-12/2003

Prosjektmedarbeidere Einar Fosse, stipendiat, ISM
Stein Harald Johnsen, stipendiat, ISM
Inger Njølstad, professor, ISM
Oddmund Joakimsen, overlege, nevr.avd., UNN
Eva Stensland-Bugge, ass.lege, nevr.avd., UNN
Ellisiv B.Mathiesen, postdoktorstipendiat, ISM / overlege, UNN

Finansiering:

Prosjektet er i hovedsak finansiert gjennom Norges Forskningsråd (lønn stipendiat og postdoc.stipendiat) og Helse- og Rehabilitering (lønn stipendiat)

Finansiering fra SAT gjelder driftsmidler til å dekke utgifter i forbindelse med digitalisering av ultralydsregistreringer som opprinnelig var lagret på videotape (teknisk assistanse og utstyr).

Bakgrunn/ Problemstillinger:

Kardiovaskulære sykdommer er dominerende årsak til sykdom og død hos eldre. Aterosklerose er underliggende årsak til de fleste tilfeller av kardiovaskulær sykkelighet og død. Ultralyd av halskar er en velegnet til å undersøke aterosklerose hos levende mennesker, både i tidlig og avansert stadium. Metoden er også velegnet til å følge utviklingen av aterosklerose over tid.

Prosjektets hovedmål:

Hovedmål ved studien er å kartlegge *endringer* i ultralydsvariabler i halspulsårene (intima-media tykkelse, plakkeforekomst, plakktykkelse, plakkekkogenisitet, stenosegrad) i en populasjonsbasert undersøkelse. Dette vil kunne gi bedre kunnskap om hvordan aterosklerose i halspulsårene oppstår og utvikles over tid. En vil undersøke hvilke risikofaktorer som er forbundet med endring i ultralydsfunnene. Videre vil en se på om og i hvilken grad endringer i ultralydsfunn predikerer kliniske hendelser som hjerneslag, hjerteinfarkt, kognitiv svikt og død.

Prosjektets delmål:

Den SAT-finansierte delen av prosjektet dreier seg om digitalisering av video-opptakene av ultralydsregistreringene fra Tromsø IV og V.

For å sikre en enhetlig evaluering av opptakene (spesielt vurdering av plakkmorfologi) ønsket vi å digitalisere deler av opptakene og på den måten gjøre dem tilgjengelig for blindet re-evaluering. Dette er viktig for å redusere målefeil til et minimum. Digitalisering av opptakene vil også øke holdbarhet av registreringene.

Materiale og metode:

I 1994-95 ble det gjort ultralydsundersøkelse av aterosklerotiske forandringer i halskar (arteria carotis) på 6727 kvinner og menn som deltok i den fjerde Tromsøundersøkelsen. Disse ble invitert til ny undersøkelse i 2001 og totalt 5722 personer ble undersøkt med ultralyd av høyre arteria carotis. Videoopptak er gjort på alle som deltok i ultralydsundersøkelse i 1994-95 og 2001, totalt 12 315 opptak.

Samtlige opptak av plakk (både Tromsø 4 og Tromsø 5 - tilsammen 11160 bilder) er digitaliserte. Samtlige opptak av IMT er digitaliserte.

En del arbeid med digitaliseringen gjenstår:

Det skal taes digitale kopier av hele opptaket på samtlige SVHS-tape fra Tromsø 4 og Tromsø 5 (ialt ca ca 320 timer opptak). Dette vil gjøre opptakene lettere tilgjengelige for senere analyser, samt hindre reduksjon i kvaliteten på opptakene over tid som man kan oppleve på VHS eller SVHS tape. Dette er et omfattende arbeide og vil kreve opptil 1000GB lagringsplass.

Til dette formålet må det innkjøpes software som er egnet til dette formålet, samt egnet lagringsmedium (f.eks. 5 separate eksterne harddisker á 200GB)

Fublikasjoner:

Vitenskapelige publikasjoner:

Abstract: Fosse E, Johnsen SH, Joakimsen O, Stensland-Bugge E, Mathiesen EB, Njølstad I, Arnesen E: Reproducibility of computer-assisted carotid plaque morphology. The Tromsø Study. Presentert på de XVI. Årlige Nevrodager, Oslo 2003

”Et forstående perspektiv på personer med hjerneslag og apraksi – en praksisstudie”

Prosjektansvarlig

Cathrine Arntzen

Stipendiat i Helsevitenskap

Senter for Aldersforskning i Tromsø (SAT)

776 29491

cathrinea@fagmed.uit.no

Høst 2003- Vår 2008

Deltid.

Veileder(e)

Ingunn Elstad, Førsteamanuensis v/ ASH

Finansiering: SAT har finansiert 50 % lønn til prosjektet.

Driftsutgifter på 27 370 kroner (Innkjøp av videokamera, litteratur, kurs/konferanse og hospitering)

Bakgrunn/ Problemstillinger:

Prosjektet retter søkelys på personer som har vanskeligheter med å igangsette og gjennomføre daglige aktiviteter (ADL) som følge av hjerneslag. Studien tar sikte på å få en større innsikt rundt fenomenet apraksi- slik utfallet fremtrer hos pasientene i konkrete hverdagsaktiviteter. En side ved prosjektet er å få fram hvordan pasienter, gjennom rehabiliteringsforløpet, opplever og erfarer apraksivanskene og sin endrede livssituasjon. Videre har prosjektet til hensikt å utforske samhandlingsprosesser mellom pasient og ergoterapeut, for å identifisere og reflektere rundt aspekter ved ADL-situasjonen som kan ha særskilt betydning for pasientens handlingskompetanse og fremgang i rehabiliteringsprosessen.

Prosjektets hovedmål:

Doktorgradsavhandlingen tar sikte på fremme forståelsen av fenomenet apraksi ved å ta utgangspunkt i to overordnede perspektiver: pasient- og pårørendeperspektivet på den ene siden og et prosessanalytisk perspektiv på samhandlingssituasjoner på den andre siden.

Prosjektets delmål:

- 1) Å reflektere rundt apraksibegrepet og bidra til økt innsikt i sider ved apraksi som fenomen.
- 2) Å fange opp hvordan apraksien oppleves og erfares av pasientene selv og deres nærmeste pårørende.
- 3) Å fange opp hvordan pasientens apraktiske vansker og deres egne erfaringer endres over tid i rehabiliteringsforløpet, samt analysere ulike forhold som kan ha betydning for disse endringene.
- 4) Å bidra til å utvikle kunnskap om hvordan dagliglivets naturlige situasjoner kan anvendes terapeutisk.

Materiale og metode:

Planen er å følge forløpet til noen pasienter som er innlagt ved en tverrfaglig døgnerhabiliteringsavdeling som følge av akutt hjerneslag. I første omgang tar studien utgangspunkt i tre til fem pasienter som tilhører ulike rehabiliteringsavdelinger ved Universitetssykehuset i Tromsø. Pasientene skal nylig ha gjennomgått et akutt hjerneslag. Det

som kjennetegner pasientene er at de trenger litt, moderat eller omfattende assistanse for å ivareta sine primære aktiviteter, primært på grunn av apraktiske vansker.

Prosjektets empiriske materiale vil bestå av flere deler. Det vil bli foretatt dybdeintervju med pasient, pårørende og behandlende ergoterapeut i ulike faser av rehabiliteringsforløpet. Intervjuene tas opp på bånd og transkriberes så nøyaktig som mulig. Videre brukes også observasjon av samspill i konkrete ADL-situasjoner (videoanalyse). For å få inn prosessperspektivet velger jeg å filme ADL-situasjoner i fire tidsavgrensede faser. Første filming vil foregå fire dager etter hverandre tidlig i pasientens rehabiliteringsfase. Videre filmes ADL-situasjon midt i og mot slutten av rehabiliteringsoppholdet. Siste filming skjer 6-12 mnd. etter utskrivelse- der pasienten enn måtte befinne seg - enten i eget hjem, i omsorgsbolig eller i sykehjem.

Foreløpige resultater:

Fra 01.01.03- 01.06.03: Utarbeidet prosjektbeskrivelse.

Fra 01.06.06-31.12.06: Fått tilråding fra Etisk komite` og Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Utarbeidet informasjonsskriv og samtykkeerklæringer. Opprettet kontakt med praksisfeltet og informert om prosjektet. Knyttet kontakter med to aktuelle forskningsmiljøer, Hospitert på Karolinska Institutet. Lest litteratur og forskning på området. Deltatt på et forskningskurs og levert inn paper tilsvarende 10 studiepoeng. Startet opp feltarbeidet.

Jeg er i rute i forhold til oppsatt fremdriftsplan.

Samarbeidspartnere:

Inngått samarbeid med Kirsten Tham og hennes doktorgradsgruppe ved Det Karolinska Institutet i Stockholm.

Opprettet samarbeid med Tove Borg ved Forskningscenteret: Sundhed, Menneske og Kultur, Århus Universitet.

Tap av ektefelle i eldre år

Prosjektansvarlig

Hege Gjertsen

Doktorgradsstipendiat i sosiologi, UiTø.

Senter for aldersforskning i Tromsø

92851971 (mob.)

hege.gjertsen@fagmed.uit.no

Prosjektet går på heltid. Avsluttes 31.12.04.

Veiledere

Professor i sosiologi, Willy Guneriussen, UiTø.

Professor i psykologi, Kirsten Thorsen, NOVA/SAT (biveileder).

Finansiering

Prosjektet finansieres i sin helhet av SAT.

Bakgrunn

Tap av ektefelle er en viktig overgangsfasen i alderdommen og innebærer et avgjørende brudd i tilværelsen for de fleste. Det berører mange livsområder og er derfor et egnet felt til å belyse mestringsprosesser. Kunnskap om eldre enkers og enkemenns livssituasjon og mestringserfaringer er for øvrig en viktig forutsetning for å kunne forstå og gi hjelp i en slik situasjon. Temaet "Tap av ektefelle i eldre år" er aktuelt å forske på fordi det angår svært mange eldre. Før eller siden dør den ene ektefellen og den andre blir igjen alene. Å miste det mennesket som kanskje har stått en aller nærmest i mange år er et uerstattelig tap som kan gi mye sorg og kan være en krise som forandrer hele ens liv.

Hovedmål

Det overordnede formål med prosjektet er å forstå eldre etterlattes taps- og mestringserfaringer, slik de utspiller seg i samspill med omgivelsene på ulike nivåer. Jeg vil her ta utgangspunkt i virksomhetsteorien, som fokuserer på at mennesket påvirkes av sosiale og materielle muligheter og begrensninger, samtidig som det er et eget unikt vesen med individuelle motiver og mestringsevner.

Delmål

Studiens delmål kan presiseres i form av en tredelt problemstilling;

I hvilken grad mestrer eldre tap av ektefellen? Dette vil i stor grad bli en subjektiv vurdering ut fra hvordan de eldre selv synes de mestrer tapet. Et sentralt spørsmål er hvorfor noen ser ut til å mestre tapet bedre enn andre. Jeg vil bl.a. se om det eksisterer kjønnsforskjeller når det gjelder mestring. Er det f.eks. slik at eldre kvinner klare seg bedre enn eldre menn dersom ektefellen dør?

Hvilke kognitive, emosjonelle og atferdsmessige mestringsstrategier benytter eldre ved tap av ektefellen? Mestringsmåter, eller strategier, viser seg i det den enkelte gjør i tanke og handling for å unngå å bli knekt av påkjenninger i livet. Kognitive mestringsstrategier fokuserer på tankemessig bearbeiding av tapet, f.eks. det å godta at sorgen må gå sin gang. Atferdsmessige mestringsstrategier omfatter det en *gjør* for å lette sorgen, f.eks. å gi utløp for sorgen gjennom spesielle aktiviteter. Emosjonelle mestringsstrategier henspeiler på at bruk av følelser, f.eks. gråt, kan bidra til mestring.

Hvilke individuelle, sosiale, materielle og kulturelle faktorer er av betydning for eldres mestring av tap av ektefellen? *Mestring er et samspill mellom ytre påkjenninger, beskyttelsesfaktorer i omgivelsene og de individuelle forutsetningene for mestring.*

Materiale og metode

Jeg har i dette forskningsprosjektet foretatt en kvalitativ undersøkelse blant 20 enker og enkemenn mellom 68 og 94 år i Tromsø. Intervjuene ble gjennomført høsten 2000 og våren 2001. Gjennom dybdeintervju ønsker jeg å få en forståelse av eldre enkers og enkemenns livssituasjon, hvordan de opplever å miste ektefellen, på hvilken måte de har taklet alenetilværelsen og i hvilken grad de har mestret tapet. I intervjuene benyttet jeg intervjuguide som omfattet følgende fire hovedtemaer; Livssituasjonen før ektefellens død, tapsopplevelsen, nåværende livssituasjon og tanker om fremtiden. Formålet med det kvalitative forskningsintervju er å skaffe et empirisk materiale som består av informantenes egne beskrivelser av sin tilværelse. Dette er en metode som tar vare på subjektive følelser og opplevelser.

Foreløpige resultater

Jeg har begynt å analysere datamaterialet og finner mye interessant. Enkelte foreløpige resultater kan nevnes:

- De etterlatte i denne studien opplever tapet av ektefellen svært forskjellig. Det er store individuelle forskjeller i sorgens intensitet og varighet. Hvordan eldre opplever tapet og hvordan de reagerer avhenger bl.a. av forhold knyttet til selve dødsfallet og et evt. sykeleie forut.
- Studien viser at eldre etterlatte har et variert og rikt repertoar av mestringsstrategier som de mer eller mindre bevisst tar i bruk når ektefellen dør, for å takle de emosjonelle og praktiske utfordringene som tapet frembringer. Enkelte mestringsstrategier som flere etterlatte trekker frem er deltakelse i sosiale aktiviteter, hobbyer, å tenke positivt, troen på gjenforening, se en mening med tapet og gode minner.
- De eldre i denne studien fikk mye støtte fra den nærmeste familien da ektefellen døde. Særlig betyr familien mye for eldre etterlatte med dårlig helse og som kommer seg lite ut. Venner og relasjonen til det offentlige hjelpeapparatet betyr også mye for hvordan eldre takler å bli alene.
- Studien viser at eldre funksjonsfriske enkemenn ser ut til å takle tapet av ektefellen bedre enn eldre funksjonsfriske enker. De deltar raskere i det sosiale liv igjen, selv om de kan ha gått igjennom en svært tøff sorgperiode. Eldre enker med svekket helse ser derimot ut til å mestre alenetilværelsen bedre enn eldre enkemenn med svekket helse. Enkene har i større grad vært vant til å være hjemme og har flere "innehobbyer".

Foredrag

Foredrag; "Tap av ektefelle i eldre år" på kongressen "Risiko og ressurser i et aldrende samfunn", Hurdalsjøen 6.-7. november 2003.

Verv

Jeg har vært de ansattes representant i Styringsgruppen for SAT i 2003 og samarbeidet med daglig leder om å arrangere Forum for Aldersforskning.

Kurs/ Konferanser

Deltakelse på forskerutdanningskurs i handlingsfilosofi, Institutt for filosofi, UiTø, 25.-27. mai 2003.

Deltakelse på IV. Norske kongress i aldersforskning; "Risiko og ressurser i et aldrende samfunn". NOVA, Hurdalsjøen, 6.-7. november 2003.

Deltakelse på den sjette nasjonale eldrekonferansen i Tromsø: "Han forstår ingenting! Ulike måter å forklare og forstå demens." Senter for Aldersforskning i Tromsø/UiTø, 27. og 28. 10.03.

Deltakelse på den femte europeiske kongressen i gerontologi; "Quality of life for an Ageing Society", Barcelona, 2.-5. juli 2003.

Deltakelse på vitenskapsteorikurs for dr.polit.studenter ved UiTø, feb. -03.

Jeg har for øvrig deltatt i Gerontologigruppen og Forum for Aldersforskning i regi av SAT.

Samarbeidspartnere

Jeg er tilknyttet Sosiologisk Institutt, Universitetet i Tromsø, gjennom dr.polit. programmet.

”Livsløp i endring”

- en sosiologisk livsløpsstudie av yngre eldre ektefeller med ulik sosial bakgrunn

Prosjektansvarlig

Trine Medby Fossland

Doktorgradsstudent Sosiologi

Senter for aldersforskning

Forskningsparken,

9291 Tromsø

Tlf: 776 29493

e-post: Trine.Fossland@fagmed.uit.no

Prosjektperiode; Heltid

Veileder(e)

Førsteamanuensis Sissel Eriksen, Institutt for sosiologi, SV-fakultetet

Prof.II, Kirsten Thorsen, Nova, Oslo.

Finansiering: Prosjektet har i sin helhet vært finansiert av SAT. Prosjektperioden var over per. mai 2003. Total varighet: 1997 – 2003 (to års avbrudd grunnet svangerskapspermisjoner)

Bakgrunn/ Problemstillinger:

Studien tar utgangspunkt i at det har skjedd en tredeling av livsløpet i vår tid. Eldre lever lengre samtidig som de går stadig tidligere ut av yrkeslivet. Fremveksten av det moderne velferdssamfunnet og en rekke endringer av kulturell, holdningsmessig og økonomisk art har endret rammene for eldre ektefellers pensjonisttilværelse. Hvordan disse endringene får betydning for pensjonisttilværelsen til kvinner og menn med ulik sosial bakgrunn er et sentralt fokus i studien.

Avhandlingen knytter an til den pågående individualiseringsdebatten ved å fokusere på hvordan individualiseringen og individualiseringstendensene får betydning for eldres pensjonisttilværelse. Er det slik at pensjonisttilværelsen i dag ”fristiller” den enkelte i forhold til tradisjonelle forventninger og forpliktelser? Er tilværelsen blitt mer valgbar og opp til den enkelte i tråd med hva en rekke ”modernitetssosiologer” vil hevde (Beck 1992, 1997, Giddens 1991, Ziehe 1993)? Er det slik at den akselererende individualiseringprosessen og tredelingen av livsløpet legger til rette for en pensjonisttilværelse preget av selvrealisering og individualistiske trekk? Preges pensjonisttilværelsen av en trang til selvrealisering, endrede praksiser og det å sette egne behov i sentrum når de materielle, økonomiske og tidsmessige rammebetingelsene legger til rette for det? Eller er det slik at tradisjonelle praksiser som var sentrale i tidligere faser av livsløpet også preger pensjonisttilværelsen? Hvilke negative konsekvenser får individualiseringstendensene og hvilke nye praksiser og muligheter representerer pensjonisttilværelsen? Hvordan varierer i så fall disse trekkene med klasse og kjønn? Den overordnede problemstillingen i studien er: *Hvilken betydning får individualiseringen av livsløpet for ulike grupper yngre eldre pensjonister i vår tid? Preges pensjonisttilværelsen av endring eller tradisjon, sett i et livsløpsperspektiv?*

Prosjektets hovedmål: Å få frem økt kultursosiologisk og livshistorisk kunnskap om eldre ektefellers livsløp, med hovedvekt på endringsprosesser i pensjonisttilværelsen.

Prosjektets delmål: Prosjektet har to delmål. 1) Å samle inn og analysere livshistorier hvor intervjupersoner med ulik sosial bakgrunn er representert. 2) Å se på hvilke generasjonsspesifikke kulturelle og endringsmessige mønster som avtegner seg i de ulike gruppenes livshistorier.

Materiale og metode: Jeg bruker et kvalitativt forskningsdesign. I analysen analyseres pensjonisttilværelsen utfra et livshistorisk perspektiv i tråd med Mannheim (1952) og Bourdieus (1979) perspektiver. Ulike typer kvalitative intervjuer utgjør det empiriske fundamentet i studien. Først ble det gjennomført et livshistorieintervju med hver enkelt (alene). Etter at det hadde gått en tid ble det gjennomført et oppfølgende intervju, med begge ektefellene sammen. Dette oppfølgende intervjuet tok utgangspunkt i en intervjuguide i tillegg til å følge opp de historiene som var samlet inn. Gjennomsnittstiden på disse intervjuene var på om lag 3 timer. Intervjupersonene hadde ulik sosial bakgrunn (utfra en rekke kriterier og utvalgsprosedyrer). Alle intervjupersonene kommer fra Tromsø kommune, er hjemmeboende og gift. Intervjupersonene er 48 stykker (24 ektepar). Det spesielt interessante med å studere eldre ektefeller er at de fleste møter pensjonisttilværelsen med ektefellen i livet, i tillegg til at en kan forvente å dele mange år sammen med ektefellen som pensjonist.

Foreløpige resultater: Studien har avdekket en rekke interessante funn knyttet til endringsmessige trekk ved pensjonisttilværelsen, som følger klassemessige og kjønnede mønstre. En rekke sammenhenger mellom tidligere livsløp og pensjonisttilværelsen er avdekket i tråd med rådende livsløps og generasjonsteori. Funnene viser også til en rekke endringsprosesser som gjelder for samtlige av intervjupersonene eksempelvis i forhold til problemer knyttet til pensjoneringsprosessen, hverdagspraksiser, preferanser og tidsbruk, som likevel varierte med kjønn og klasse.

Publikasjoner: De fire månedene i 2003 som blir rapportert for her har jeg brukt til å ferdigstille avhandlingen.

Kurs/ Konferanser: Deltakelse med paper på den IV Norske kongressen i aldersforskning, Hurdalssjøen 6.-7. november 2003.

Fremlegg (50 min) av foredraget "*Eldre og kultur i vår tid?*" på konferansen "Flere år med god helse" i regi av Nordland Fylkeskommune, 27-28. november, Bodø.

Samarbeidspartnere: Jeg er tilknyttet institutt for sosiologi ved det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø gjennom opptak på doktorgradsprogrammet på SV- fakultetet.

Relasjon mellom postprandiell hyperlipidemi og plakkmorfologi ved ultrasonografisk påvisning av aterosklerose på halspulsåren

Prosjektansvarlig	John-Bjarne Hansen Førsteamanuisk, dr.med., IKM, UiTø, tlf 776 45479 Johnbh@fagmed.uit.no Prosjektperiode; 01.08.02 – 01.08.05, heltid.
Veileder(e)	John-Bjarne Hansen Ellisiv Mathiesen, Post.dok.stipendiat, ISM, UiTø
Prosjektmedarbeidere	Ann-Trude With Notø, Cand.med., IKM, UiTø Ellisiv Mathiesen, Post.dok.stipendiat, ISM, UiTø Birgit Svensson, Avdelingsingeniør, IKM, UiTø Peter Kierulf, Prof. dr. med., Ullevål Sykehus Egil Arnesen, Professor, ISM, UiTø

Finansiering:

Stipendiat Ann-Trude Notø mottar lønn samt driftsmidler (50.000,-/år) fra Nasjonalforeningen for folkehelsen.

Driftsmidler fra SAT (400.000 for 2003)

Bakgrunn/ Problemstillinger:

Aterosklerose er en kronisk betennelsesprosess i arterieveggen som leder til innleiring av fett, kalk og fiber i karveggen. I det tidligste stadium av aterosklerose vil en se fortykket indre vegglag i arteriene, såkalt økt intima-media tykkelse. Når de aterosklerotiske forandringene i et lokalisert område buker inn i karets hulrom, kalles dette et plakk, og et plakk som er stort nok til å innsnevre karets hulrom, kalles en stenose. Høyoppløselig B-mode ultralydundersøkelse av halspulsårene – arteria carotis – har i flere år vært i bruk i kliniske, epidemiologiske og eksperimentelle studier. Undersøkelsesteknikken tillater non-invasiv måling av intima-media tykkelse (IMT), måling av plakktykkelse og evaluering av plakkmorfologi (sammensetning) samt, i kombinasjon med pulset Doppler eller farge-Doppler, bedømmelse av stenosegrad. Plakkenes utseende på ultralydsbildet – plakkmorfologi-, er bestemt av deres ekkogenisitet, og dette gir informasjon om deres histologiske innhold. Plakk som på ultralyd framstår som lavekkogene (gir liten refleksjon av ultralydsignalet) inneholder lipidholdig materiale og/eller blod (hemorrhagi). Disse kalles ofte bløte plakk. Plakk med høyt kalkinnhold vil framstå som høyekkgogene (gir høy refleksjon av signalet), og får ofte benevnelsen harde plakk.

Det har i flere tiår vært hevdet at omsetningen av fett i blodet etter inntak av mat (postprandialt) er av betydning for utvikling av aterosklerose. Det er sterke holdepunkter for at økt postprandiell hyperlipidemi er forbundet med lave fastende verdier av HDL kolesterol, høye triglycider og små, tette LDL partikler.

Prosjektets hovedmål:

Målsettingen med studien er å;

1. undersøke om metabolismen av postprandielle lipoproteiner er forskjellig hos personer med bløte og harde aterosklerotiske plakk og personer uten plakk, bedømt ved ultralydundersøkelse av halspulsårene.
2. undersøke om koagulasjonsaktivering under postprandiell hyperlipidemi er

- forskjellig hos personer uten plakk, personer med harde plakk og personer med bløte plakk.
3. undersøke om prokoagulante og proinflammatoriske egenskaper ved isolerte monocytter ex vivo er forskjellig hos personer uten plakk, personer med harde plakk og personer med bløte plakk.

Materiale og metode:

I 2001 ble alle som fikk utført ultralydsundersøkelse ved Tromsø IV-undersøkelsen innkalt til ny undersøkelse (Tromsø V). Totalt 5937 (85%) møtte. Ultralydsundersøkelse ble gjort på 5588 personer. Vi etterinnkalte 105 personer for deltakelse i det aktuelle prosjektet, hvorav 28 personer med stenotiske plakk med lavekkogen plakk morfologi, 30 med høyekkgogen plakk morfologi og 47 personer uten plakk.

Forsøket ble gjennomført våren og høsten 2003 på klinisk forskningspost ved Universitetssykehuset i Nord-Norge. Hver deltaker fikk servert et standard fettmåltid om morgenen kl. 08.00 som ble inntatt i løpet av 15 min. Det ble tatt blodprøver til bestemmelse av blodlipider, bestemmelse av triglycerid konsentrasjonen i kylomikroner, isolasjon av mononukleære leukocytter (bare fastende) og koagulasjonsanalyser i fastende blodprøver (0 timer) og 2, 4, 6 og 8 timer etter inntak av standard fettriikt måltid. Det ble utført ultralydundersøkelse av begge halspulsårer, det ble målt blodtrykk, gjort kostanamnese og kostveiledning ble gitt. I tillegg ble det tatt opp sykehistorie og gjort en generell lege undersøkelse.

Høsten 2003 og våren 2004 brukes til analyser av blodprøver, lage datafil og gjøre statistikk. Deretter presenteres resultatene i internasjonale tidsskifter.

Foreløpige resultater: 2 abstract er sendt til "18th International Congress on Thrombosis" i Slovenia 2004.

Annen utadrettet virksomhet:

Foredrag/ Undervisning: Internasjonalt fag symposium i regi av CART her i Tromsø 24-25.april, hvor jeg holdt 3 foredrag med tittel:

- 1) Tissue Factor induced coagulation and morphological composition of atherosclerotic plaques in carotid stenosis
- 2) Inflammation and endothelial dysfunction in patients with carotid stenosis
- 3) Postprandial hyperlipidemia and monocyte function in patients with carotid stenosis

Abstracts/ Posters: Verdenskongress i Birmingham: Inflammation and endothelial dysfunction in patients with carotid stenosis. (poster)

Avisoppslag: Nordlys, våren 2003: Presentasjon av mitt prosjekt.

Kurs/ Konferanser:

Kurs i Belgia 25-31.oktober: Xth ETRO advanced teaching course on thrombosis.

Samarbeidspartnere: Johan Björkegren, Karolinska Institutet, Stockholm, Sverige
Jean Amiral, HYPHEN, BioMed, Andresy, Frankrike

Retrospektiv overlevelse ved lungerehabilitering av KOLS pasienter

Prosjektansvarlig **Audhild Hjalmsen**
Dr. Med.
Lungemedisin
IKM, Med.avd. B, UNN
Telefon: 776 26000
<mailto:medauh@unn.no>
Høst 2003
Deltid

Prosjektmedarbeidere To medisinerstudenter som gjør sin valgfrioppgave i prosjektet

Finansiering: SAT : 60 000 kroner til drift. UNN og UiTø finansierer resten.

Bakgrunn/ Problemstillinger:

Undersøke overlevelse for å se om våre rehab.programmer holder internasjonal standard med hensyn til økt overlevelse hos pasientgruppen

Prosjektets hovedmål:

Kvalitetskontroll av egen virksomhet
Økte kunnskaper om lungerehabilitering av KOLS pasienter

PTH KALKINNTAK HOS ELDRE I TROMSØ V

Prosjektansvarlig

Rolf Jorde

Professor dr.med

Endokrinologi, indremedisin

Medisinsk avdeling UNN 9038 Tromsø

776 26827adresse

rolf.jorde@unn.no

August 2000 – august 2004

Heltid

Veileder

Rolf Jorde

Prosjektmedarbeidere

Cand.med. Elena Kamycheva

Finansiering: SAT

Bakgrunn/ Problemstillinger: Vi har i Tromsø IV funnet sterkt assosiasjon mellom blodtrykk, PTH og kalkinntak. Det er også sterk sammenheng mellom PTH og alder. Vår hypotese er at økende blodtrykk hos eldre delvis skyldes et lav kalkinntak/lav absorpsjon av kalk.

Prosjektets hovedmål: Undersøke om det er causal sammenheng mellom lavt kalkinntak, høyt PTH og økende blodtrykk hos eldre.

Materiale og metode: Epidemiologisk studie hvor vi ser på relasjonen mellom en rekke variabler og blodtrykk samt andre risikofaktor for hjerte/karsykdom hos eldre.

Foreløpige resultater: Elena Kamycheva har fått publisert to artikler basert på data fra Tromsø IV undersøkelsen. I den ene artikkelen (Intakes of calcium and vitamin D predict BMI in the population of Northern Norway) fant Elena Kamycheva at et lavt inntak av vitamin D er en prediktor for høy BMI.

Elena Kamycheva har også fått akseptert et arbeide (Serum parathyroid hormone levels predict coronary heart disease "The Tromsø Study") hvor hun har påvist at høyt nivå av PTH er assosiert med hjerte/karsykdom. I tillegg har Elena Kamycheva nylig innsendt et manuskript "Serum parathyroid hormone as a predictor increase body mass index. The 5th Tromsø Study" hvor hun har påvist at PTH er en meget sterk prediktor for økt BMI.

Elena Kamycheva har også avsluttet en glucose clamp studie hos eldre med forhøyet PTH fra Tromsø 5 studien. Resultatene derfra er under bearbeidelse.

Elena Kamycheva har også gjennomført en studie hvor hun har sett på 10 personer med fjerning av parathyreoideakjertelen og sammenlignet med matchet kontrollgruppe. Hun har benyttet en calcium clamp teknikk hvor ionisert kalsium har vært økt i steg på 0,1 mmol/l og sammenlignet blodtrykksresponsen på dette med et placebo forsøk. Resultatene fra denne studien er under skriving.

Vitenskapelige publikasjoner:

1. Kamycheva E, Joakimsen R, Jorde R. Intakes of calcium and vitamin D predict body mass index in the population of Northern Norway. J Nutr 2002;132:102-6.
2. Kamycheva E, Sundsfjord J, Jorde R. Serum parathyroid hormone levels predict coronary heart disease: the Tromsø Study. Eur J Cardiovasc Prevention Rehab, in press 2004.01.22
3. Kamycheva E, Sundsfjord J, Jorde R. Serum parathyroid hormone as a predictor of increased body mass index. The 5th Tromsø Study. Eur J Endocrinol, submitted 2004.

Samarbeidspartnere: Professor Johan Sundsfjord, Klinisk kjemisk avdeling UNN.

Eldre og diabetes i Tromsø

Prosjektansvarlig	Rolf Jorde Professor dr. med. Endokrinologi indremedisin Medisinsk avdeling UNN 9038 Tromsø 776 268 rolf.jorde@unn.no
Veileder(e)	. Rolf Jorde
Prosjektmedarbeidere	Diabetessykepleier Tord Hagen

Finansiering: SAT og refusjon via Folketrygd for avholdt diabeteskurs

Bakgrunn/ Problemstillinger:

Antall pasienter med type II diabetes er sterkt økende og det er stort behov for informasjon til denne gruppen. Vi har derfor startet et lærings- og mestringssenter for aldersdiabetes på Elisabethsenteret der vi driver med gruppeundervisning. Trolig er det mange gamle der sukkersyke ikke er diagnostisert eller som ikke får optimal behandling. For å se nærmere på dette har vi i samarbeid med hjemmetjenesten i Tromsø startet et forskningsprosjekt med diagnostikk og intervensjon ved aldersdiabetes for alle som har tilsyn av hjemmetjenesten.

Prosjektets hovedmål:

Opprette lærings- og mestringssenter for personer med aldersdiabetes.
Undersøke hyppighet av aldersdiabetes og behandlingsbehov hos pasienter som har tilsyn av hjemmesykepleie.

Materiale og metode:

Undervisning i grupper og oppsøkende virksomhet.

Foreløpige resultater:

Vi har i 2003 avholdt 14 3-dagers kurs med fra 10-15 deltakere på hvert kurs. Vi har nå inkludert 240 personer i forskningsprosjekt.

Annen utadrettet virksomhet:

Foredrag/ Undervisning: Diabetessykepleier Tord Hagen har hatt en rekke undervisningstimer for grupper bl.a. i hjemmesykepleien.

Samarbeidspartnere: (Samarbeidspartnere og tilknytningen til forskjellige fagmiljøer)

Samarbeidspartnere: Hjemmetjenesten i Tromsø kommune.

”Lungefunksjon og helse – Hvordan kan eldre med KOLS får hjelp i tide.”

Prosjektansvarlig

Astri Medbø

Spesialist i allmennmedisin og stipendiat

ISM, seksjon for allmennmedisin, MH-bygget, UiTø

776 45908

E-post: Astri.medbo@ism.uit.no

Heltid i 2 år, seinere deltid

Veileder

Hasse Melbye

Finansiering: Universitetsansatt i stipendiat lønn. Fikk 50.000 kr av SAT i 2003.

Bakgrunn/ Problemstillinger:

KOLS (kronisk obstruktiv lunge sykdom) er en diagnose i sterk vekst. En regner med at i alderen 20- 50 år vil den være den 3. hyppigste dødsårsaken på verdensbasis. Denne diagnosen er hovedsakelig basert på spirometriefunn (lungefunksjonsmålinger). I 90% av tilfellene skyldes KOLS røyking. Det finnes ikke behandling som kan reversere sykdommen, men sykdomsutviklingen kan bremses ved røykeslutt. De lungemedisiner vi har på markedet i dag har liten effekt på prognosen.

Antall røykere er økende på verdensbasis. Det er svært viktig både lokalt og globalt å forske på tidlige symptomer på KOLS for om mulig å demme opp for spådommene om at denne sykdommen skal bli den 3. hyppigste døds årsaken ila. vel 20 år.

Diagnosen KOLS stilles som oftest seint i forløpet, i Norge ofte etter fylte 60 år.

Det er svært viktig å få tak i dem som er i ferd med å utvikle KOLS så tidlig som mulig slik at livskvaliteten deres forringes minst mulig.

Prosjektets hovedmål:

Hvordan kan primærlegene finne gode nok redskaper til å stille diagnosen tidnok og bidra til å bremse utviklingen av KOLS?

Prosjektets delmål:

Dybdeintervju med 13 pasienter med alvorlig grad av KOLS for å finne mer ut av deres livskvalitet.

Materiale og metode:

Materialet stammer fra den siste befolkningsundersøkelsen i Tromsø, Tromsø 5.

5200 personer fikk utført en spirometri. Ca 80% av dem er over 60 år.

Andelen røykere og de som har sluttet å røyke er kartlagt. Prevalenstall på mild- moderat og alvorlig KOLS regnes ut, og vi ser bl.a på sykелighet knyttet opp til disse tallene.

Gammel framtid: Oppfatninger av økonomi og framtidens alderdom

Prosjektansvarlig

Astrid Musland

Stipendiat og cand. polit i sosiologi
Senter for aldersforskning i Tromsø
Postboks 6439, Forskningsparken, 9294 Tromsø
Tlf: 77 62 94 93
E-post: astrid.musland@fagmed.uit.no
Prosjektperiode: 04.08.03.- 03.08.06.
Heltid

Veiledere

Professor Georges Midré (hovedveileder)
Professor Albert Simkus (biveileder)
I tillegg får jeg hjelp og råd fra Kirsten Thorsen, professor II ved
Senter for aldersforskning i Tromsø.

Finansiering:

Prosjektet er i sin helhet finansiert av Senter for aldersforskning i Tromsø.

Bakgrunn/ Problemstillinger:

Noen av dagens eldrepolitiske debatter har i særlig grad aktualisert de økonomiske aspekter knyttet til framtidens alderdom. Fortellingen om den forventede 'eldrebølge' er av spesiell interesse: På bakgrunn av at det i fremtiden vil bli flere eldre pr. yrkesaktiv enn i dag utledes det her spesifikke økonomiske konsekvenser. Dersom det ikke foretas endringer i dagens velferdsordninger vil 'eldrebølgens' økonomiske konsekvenser lede til en sannsynlig framtidig krise i velferdsstaten og økte konflikter mellom generasjonene, hevdes det. For å unngå en slik framtid fremmes forslag om endringer av etablerte velferdsordninger for eldre, blant annet knyttet til Folketrygdens alderspensjoner.

Bildene som her skapes av økonomisk relevante aspekter ved vår forventede framtid, kan antas å påvirke våre holdninger og handlinger i forhold til framtida. Framtidsbildene kan også antas å påvirke dagens oppslutning om norsk eldrepolitikk. Fordi disse framtidsbildene er påvirket av markedsøkonomiske modeller, kan en forvente en tendens til at våre holdninger og handlinger ledes i en retning som på sikt kan bidra til å svekke det faktiske og det normative grunnlaget for velferdsstaten, herunder velferdsordninger for eldre. Men en kan også forvente handlingstendenser i andre retninger på bakgrunn av den legitimitet og oppslutning som sentrale velferdsordninger har i dagens samfunn. Her aktualiseres andre økonomiske modeller.

Prosjektets forskningsspørsmål:

Hvilke forventninger og verdier har ulike grupper i det norske samfunnet knyttet til framtidens alderdom?

Hvordan henger disse framtidsforestillingene sammen med oppfatninger av og holdninger til økonomi?

Hvilke sammenhenger kan en finne mellom framtidsoppfatninger, økonomiske oppfatninger og hvordan folk planlegger å innrette seg med tanke på alderdommen?

Prosjektets hovedmål:

Prosjektets hovedmål er å bidra til økt forståelse av hvordan verdier og forventninger knyttet til framtidens alderdom henger sammen med oppfatninger av og holdninger til økonomi.

Materiale og metode:

Prosjektets forskningsdesign er basert på både kvalitativ og kvantitativ metode. Første trinn vil bestå av en kvalitativ intervjuundersøkelse. Ved hjelp av et strategisk utvalg vil jeg forsøke å finne fram til ulike uttrykk for mening som tillegges økonomi, og danne et første bilde av forventninger og verdier knyttet til framtidens alderdom. Intervjuundersøkelsen er et forarbeid for å utvikle et spørreskjema. Annet trinn er en postal spørreskjemaundersøkelse som skal sendes til et representativt utvalg av den norske befolkning på 2000 personer i aldersgruppen 35 – 60 år. (Forventet nettoutvalg 1000 personer).

Foreløpige resultater:

Prosjektet er i en innledende fase.

Kurs/ Konferanser:

Deltakelse på den sjette nasjonale konferanse om eldre, SAT/ UiTø 27.- 28. Oktober 2003.

Deltakelse med paper på den IV Norske kongress i aldersforskning, Hurdalssjøen 6.- 7. november 2003.

Deltakelse på doktorgradskurs i spørreskjemametodikk, UiO 1.-5. desember 2003.

Samarbeidspartnere:

Jeg er tilknyttet Institutt for sosiologi ved det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø gjennom opptak på PhD programmet høsten 2003.

***Nye eldre – ulike årsaker til pensjonering.
Yrkeskarrierer, pensjoneringsmønstre og pensjoneringsårsaker sett i lokal
kontekst.***

Prosjektansvarlig

Magnhild Nicolaisen

Doktorgradsstipendiat i sosiologi
Forskningsparken
9294 Tromsø
Tlf: 77629463
e-post: magnhild.nicolaisen@fagmed.uit.no
Prosjektperiode 01.01.02. til 31.12.04
Heltid

Veiledere:

Professor Georges Midré, Institutt for sosiologi, UiTø
Professor Albert Simkus, Institutt for sosiologi, UiTø

Finansiering: SAT

Bakgrunn/ Problemstillinger:

Bakgrunnen for å studere arbeids- og pensjoneringsforløp ligger i den økte bruken av tidligpensjonering som har funnet sted de siste ti-årene. Det paradoksale er at samtidig som levealderen øker, og flere eldre er friske og funksjonsdyktige, blir den reelle pensjoneringsalderen lavere og tiden som pensjonist lenger. Dette gjelder over den hele vestlige verden. Den økende tidligpensjoneringen har skapt politiske bekymringer både mht finansiering av velferdsstaten og tilgang til arbeidskraft.

Tidligere norske studier viser til dels betydelige forskjeller mellom lokalmiljøer og regioner når det gjelder pensjoneringsatferd og trygdeforbruk (for eksempel Nord-Norge vs. Oslo). Videre at kvinner generelt sett pensjonerer seg tidligere enn menn. I dette prosjektet rettes søkeyset mot hvordan pensjonering skjer lokalt, og hvilke forskjeller og likheter mellom ulike alderskohorter kvinner og menn som kommer til syne i pensjoneringsatferd og forventninger og planer knyttet til pensjonering.

Undersøkelsen vil belyse disse problemstillingene:

- Hvordan varierer pensjoneringsmønstre og –årsaker til pensjonering mellom ulike lokalmiljøer?
- Hvilke kjønnsforskjeller finnes i pensjoneringsmønstre og –årsaker? Har kvinners pensjoneringsmønstre blitt likere menns? (I hvilke grupper gjelder i så fall dette?)
- Hvilke forskjeller vil det være mellom dagens pensjonister og nye kohorter pensjonister når det gjelder forventninger om og begrunnelser for pensjonering?
- Hvilke faktorer virker inn på beslutningen om yrkesavgang? I hvilken grad planlegges pensjoneringen? I hvilken grad skjer pensjonering av nødvendighet? I hvilken grad er den frivillig og ønsket? I hvilken grad handler pensjonering om et ønske om å 'hoppe' over i noe nytt – realisere nye livsstiler og dyrke nye interesser.

Prosjektets hovedmål:

Prosjektets hovedmål er å analysere pensjoneringsmønstre og årsaker til tidlig, 'normal' og utsatt pensjonering blant nye generasjoner eldre.

Materiale og metode:

Det empiriske materialet utgjøres av den nye LAG (livsløp, aldring og generasjon) databasen. Dette datasettet utgjør første intervjurunden i en panelstudie som planlegges å foretas med fem års mellomrom over en tidsperiode på 20 år. Utvalget i undersøkelsen er 5500 personer 40 år og eldre fra 30 ulike lokalmiljøer i fire regioner; Troms, Nord-Trøndelag, Agder og Oslo. 7 kommuner i Troms er med. Datagrunnlaget består av et innledende telefonintervju og et postintervju. (Personlige intervjuer av de over 80 år) Datainnsamlingen er utført av SSB på oppdrag av NOVA, som har initiert, og leder og koordinerer undersøkelsen. Ferdige data forelå i månedsskiftet oktober/november 2003, etter en del forsinkelser.

Foreløpige resultater:

Analysearbeidet er nylig påbegynt. Det er derfor for tidlig å presentere funn nå.

Kurs/ Konferanser:

- Kurs i vitenskapsteori for dr.polit. og dr.art. 5.-7. mars, SV-fakultetet, Universitetet i Tromsø.
- Forskerutdanningskurs i handlingsfilosofi, 25. – 27. april, Institutt for filosofi, Universitetet i Tromsø.
- Forskerkurs kalt "En introduksjon til lineær og logistisk regresjonsanalyse", 1.-2. desember, Institutt for psykologi, Universitetet i Tromsø.
- The 5th European Congress of Gerontology, 2.-5. juli, Barcelona, i regi av IAG (International Association of Gerontology).

Samarbeidspartnere:

Professor Kirsten Thorsen, NOVA/SAT er koordinator for LAG-undersøkelsen, og har gitt veiledning og kommentarer.

Jeg er tilknyttet Institutt for sosiologi ved UiTø gjennom dr.polit. programmet.

Sammenhengen mellom dannelse av AGE (advanced glycation end products) og utvikling av alders-assosierte lidelser

Prosjektansvarlig

Bård Smedsrød

Professor, dr.philos.,

Avdeling for eksperimentell patologi, IMB, Universitetet i Tromsø

Tel.: 77644687, 99599463

e-post: baards@fagmed.uit.no

Hele prosjektperioden: 01.01.99 – 31.12.04

Prosjektmedarbeidere

Dimitri Svistounov, cand.med. (doktorgrads-stipendiat lønnet med midler fra SAT, start juni 2000).

Ruomei Li, cand.med. (doktorgrads-stipendiat lønnet av Det norske fredskorpset, start høsten 2002).

Karen Sørensen, Dr.scient., postdoc lønnet av NFR på programmet "Aldersforskning", start våren 2003.

Finansiering:(finansiering av prosjektet – SAT og andre økonomiske kilder)

Fra SAT: 545.000 kr (dekket lønn til doktorgradsstipendiat Dmitri Svistounov + drift)

Fra Det norske fredskorps: 215.000 kr (1/2 lønn til arbeidsinnsats for stipendiat som i realiteten arbeider i 1/1 stilling)

Fra NFR, programmet "Aldersforskning": 734.000 kr (dekket lønn til postdoc [440.000 kr] og drift [294.000 kr]).

Bakgrunn/ Problemstillinger:

Prosjektet er delt i to del-prosjekter ("Leverprosjektet" og "Retinaprosjektet"), som hvert er beskrevet med sine delmål (se under: "Prosjektets delmål"). I det følgende er det viktig å vite at SAT-støtten representerer en del av en større satsning på alders-relatert molekylærbiologisk forskning i vår gruppe. Dette kommer klart frem i avsnittet over ("Finansiering"), der SAT-støtten utgjør ca 1/3 av den totale støtten til aldersrelaterte forskningsprosjekt i vår gruppe. Dette er utelukkende positivt: Fordi SAT-støtten inngår i en større satsning hos oss, får vi en synergi-effekt, dvs de bevilgete midlene fra SAT, kombinert med midlene fra NFR Aldersforskning, og Fredskorpset benyttes samlet til å drive prosjektet fremover, og det foregår et utstrakt samarbeid mellom postdoc Sørensen og stipendiatene Li og Svistounov. Det er også viktig å være klar over at den bevilgning som kommer fra SAT, helt klart har virket som en "utløsende faktor" for den betydelige støtten prosjektet fikk ifjor fra NFR Aldersforskning.

"Leverprosjektet" (drives hovedsakelig av SAT-stipendiat Svistounov, og delvis av NFR-postdoc Sørensen): En viktig faktor i den biologiske aldringsprosessen er økt ansamling av en gruppe substanser som samlet kalles AGE (Advanced Glycation End products). Disse substanser kan gi skader på bl.a. blodkar og nervevev dersom de ikke fjernes. AGE dannes når glukose reagerer med protein. AGE kjennes igjen av kroppens rense-apparat for slike avfallsprodukter (en spesiell type celler i lever) og blir hos yngre individer tilintetgjort så

effektivt at ansamling unngås. Hos eldre individer og diabetikere akkumulerer AGE i ulike vev. Det er to forhold som gjør AGE til et molekyl som det er vanskelig for kroppen å bli kvitt: 1) Det har en struktur som cellene ikke så lett klarer å bryte ned; 2) Selv i lave konsentrasjoner kan det ha en hemmende funksjon på celler, og på den måten forhindre sin egen nedbrytning.

Mye er kjent om mekanismene for hvordan AGE dannes, men de mekanismer som fjerner AGE, er foreløpig lite kjent.

Vi oppdaget for noen år siden at AGE fjernes effektivt fra blodet via opptak i lever. To celletyper i lever er aktive i opptaket: Kupfferceller (KC) og sinusoidale endotelceller (SEC). Begge celletyper utgjør veggen i de fineste årene (sinusoidene) i leverens portåresystem. Man kan si at KC og SEC fungerer som "fluepapir" som fanger opp AGE og andre avfallsprodukter fra blodet. Hos friske personer er leverens rense-funksjon så effektiv at én passasje gjennom organet er tilstrekkelig til å fjerne praktisk talt alle avfallsprodukter fra blodet. Vi fant at SEC er betydelig mer aktive enn KC i å fjerne AGE. Dette var et overraskende funn fordi alle som arbeidet innen dette feltet, mente at KC og celler beslektet med disse (makrofager) andre steder i kroppen var omtrent enerådende i fjerning av AGE.

"Retinaprojektet" (Drives av Fredskorps-stipendiat Li og NFR-postdoc Sørensen): I retina finns en spesialisert type endotel (*choriocapillaris-endotel* – CCE) som i struktur er meget lik den morfologi som er fremtredende i leverens sinusoidale endotelceller (SEC). Disse CCE og de såkalte retinale pigment-epitelcellene (RPE), som tilsammen representere eneste transportvei for næring og avfall til og fra syns-sansecellene (staver og tapper) antas å spille en sentral rolle ved utvikling av alders-relatert makula-degenerasjon (AMD). Både CCE og RPE er meget aktive hva gjelder endocytose, og har således en liknende funksjon som leverens SEC. Min gruppes erfaring med studier av fysiologi og patofysiologi vedr SEC, brukes som bakgrunn for å studere effekten av AGE på de nevnte retina-celler. I våre påbegynte studier av interaksjonen mellom AGE og de to retinale celletypene CCE og RPE håper vi å finne en sammenheng mellom høye AGE-nivåer og AMD - den vanligste årsaken til blindhet hos eldre.

Prosjektets hovedmål:

Ansamling av AGE (advanced glycation end products) kjennetegner aldringsprosessen. Prosjektets hovedmål er å undersøke om det er en sammenheng mellom denne parameter og økt tendens til utvikling av karskader og AMD hos eldre.

Prosjektets delmål:

Delmål 1: "Leverprosjektet" (Hovedsakelig SAT-lønnede Svistounov's prosjekt) Kartlegging av nedbrytning av AGE i leverceller fra yngre og eldre forsøksdyr.

Delmål 2: "Retinaprojektet" (Fredskorps-lønnede Li og NFR-lønnede Sørensen) Kartlegging av effekten av interaksjon mellom AGE og de retinale celletypene CCE og RPE.

Materiale og metode:

"Leverprosjektet": SEC skaffes fra mus, rotte og gris. Vi har utviklet unike metoder for å etablere meget rene primær-kulturer av SEC. All informasjon tyder på at SEC fra disse artene har samme funksjon som SEC fra menneske. AGE skaffes til veie ved en metode utviklet i vårt laboratorium. Vi får også tilsendt AGE fra vår samarbeidsgruppe i Japan. Begge typer AGE er generert in vitro ved å la glukose reagere med serum-albumin. Antistoff mot AGE skaffes fra våre samarbeidspartnere i Japan. Interaksjon mellom AGE og SEC studeres

hovedsakelig ved bruk av radioaktivt merket AGE (^{125}I -AGE-albumin). I denne proben er radioisotopen bundet til albumin-delen, mens selve AGE-adduktet ikke kan detekteres. For deteksjon av AGE har vi utviklet en metode for å generere AGE-albumin ved å la ^{14}C -glukose reagere med albumin. Resultatet blir ^{14}C -AGE-albumin av relativt høy spesifikk radioaktivitet. For å studere hva som skjer med AGE-albumin etter at det er tatt opp i SEC, benyttes 1) ^{125}I -AGE-albumin og ^{14}C -AGE-albumin som muliggjør bestemmelse av nedbrytning av hhv. albumin-delen og AGE-delen; 2) subcellulær fraksjonering ved tetthets-sentrifugering (separasjon av de celle-organeller som omsetter AGE-albumin); 3) immun-elektron-mikroskopi for å analysere hvor i cellen AGE og reseptorene for AGE befinner seg. Vi har rensset og delvis karakterisert et SEC-reseptor-protein som binder AGE-albumin og bringer det inn i cellen. Antistoff mot dette proteinet brukes nå både i Western blot og immun-histokjemi for å detektere den unike reseptoren på SEC.

“Retinaprojektet”: Retinaprojektet er konsentrert om mekanismer for opptak og nedbrytning av negativt ladete avfallsmolekyler (bla AGE-produkter) i retinale pigmentepitelceller (RPE) og sinusoidale endotelceller i den underliggende årehinnen (choriocapillaris endotelceller, CCE). Dyremodeller: Gris og storfe. I tillegg har vi anskaffet en human RPE-cellelinje, ARPE-19.

Fredskorps-stipendiat Li har etablert metoder for preparering av RPE-organkulturer fra storfe og gris, og testet opptak av radioaktivt og fluorescensmerket makromolekyler, inklusive AGE. Metodene her omfatter ulike typer fluorescens-mikroskopi, herunder konfokal-laser-scanning mikroskopi. Immuno-elektron-mikroskopi er også benyttet, og det er gjort opptaks-studier med ligander konjugert direkte til kolloidalt gull (30 nm), hvilket muliggjør direkte studier i transmisjons-elektronmikroskop. Videre har Li etablert primære RPE-cellekulturer fra storfe og gris. Cellene viser hurtig opptak av fluorescensmerket scavenger-reseptor ligander. Det gjenstår å raffinere metodene for kvantitative endocytosestudier. CCE: Vi har etablert metode for isolering og dyrking av bovine CCE celler (eneste lab i verden utenom professor Lius lab i Beijing).

Foreløpige resultater:

“Leverprosjektet”: Siden siste rapport har Svistounov klart å lokalisere den intracellulære akkumuleringen av internalisert ^{14}C -AGE-modifisert albumin (^{14}C -AGE-BSA). Subcellulær fraksjonering viser at praktisk talt alt ^{14}C -AGE var lokalisert som nedbrytningsprodukter i det lysosomale compartment. De akkumulerte ^{14}C -AGE-strukturene hadde lav molekyl-vekt og var antakelig peptider som var kryssbundet via ^{14}C -karbohydrat-restene (produkter av protolytisk degradering av ^{14}C -AGE-BSA).

Neste skritt var å karakterisere de kjemiske strukturer på det ^{14}C -merkede materialet som akkumulerte i lever. Den mest realistiske metoden for å avstedkomme dette var å benytte mass-spektrometri. Svistounov to konsekvensen av dette, og reiste våren 2003 til Universitetet i Uppsala for å gå et avansert kurs i massespektrometri. Ved dette kurset etablerte Svistounov en nær kontakt med forskningsmiljøet rundt et av verdens mest avanserte massespektroskoper, et s.k. “Fourier Transform Ion Cyclotron Resonance Mass Spectrometer”. Bruk av dette instrumentet har gitt Uppsala-miljøet en bred ekspertise innen posttranslasjonell protein-modifisering. De har på dette grunnlaget utviklet en teknikk som kalles “tandem mass spectrometry with electron capture dissociation on the last stage”. Svistounovs kontakt med massespektrometri-miljøet i Uppsala har ført til et forsknings-samarbeid som har vært av uvurderlig betydning for prosjektets fremdrift. Bruk av det meget avanserte instrumentet i Uppsala har satt Svistounov istand til å detektere nedbrytnings-

produkter av typen karboxymetyl-lysin (CML); karboxyetyl-lysin (CEL); pyrrolin; MG-imidazolon; 3-deoxyglukoson lysin dimer (DOLD); Arg-pyrimidin; tetrahydropyrimidine og fruktoselysin i proteolytiske digereringer of AGE-BSA. Disse dataene kan benyttes som standarder ved massespektrografisk analyse av lysosomale nedbrytningsprodukter av endocytet AGE-BSA. I øyeblikket forsøker Svistounov å optimalisere prosedyren for ekstraksjon av aldrings-relatert AGE-produkter akkumulert i ulike vev. Når optimaliserings-arbeidet er klart, vil Svistounov fullføre struktur-karakteriseringen av AGE-substanser som akkumulerer i kroppen som følge av aldrings-prosessen.

NFR-postdoc Sørensen samarbeider med Svistounov om å undersøke om AGE-BSA håndteres ulikt i leverens retikuloendotelial celler (Kupffer-celler –KC, og sinusoidale endotel-celler – SEC) hos unge (prepubertale), "middelaldrende" og gamle dyr. Hypotesen (som i prelinnære resultater er langt på vei verifisert) er at celle-clearance (dvs. hvor raskt cellene kvitter seg med det AGE som er tatt opp) er nedsatt hos gamle dyr. Metoden går ut på å bestemme restradioaktivitet i cellene parenchymceller, KC og SEC 10 minutter og 4 uker etter intravenøs injeksjon av ^{14}C -AGE-BSA i tre ulike alderspopulasjoner av C57B/6 mus. Fra de samme aldersgruppene undersøkes også leverprøver histologisk (fibrose, leverforfettning oa).

“Retina-prosjektet”: Resultater til nå: Ved hjelp av western blotting-eksperimentene har Sørensen og Li vist positiv merking for både stabilin 1 og stabilin 2 i de retinale CCE- og RPE-cellene. Sistnevnte protein representerer en type scavenger-reseptor som er unikt uttrykt på s.k. sinusoidalt endotel, mest typisk i leverens SEC. [Disse antistoffene er skaffet tilveie fra en annen gruppe ved vår avdeling som ledes av postdoc Peter McCourt, som i samarbeid med grupper i Uppsala og Mannheim har karakterisert og klonet dette unike reseptorproteinet.] Immuncytokjemi viser også positiv merking for både stabilin 1 og 2. I tillegg til antistoffene som ble brukt til western (som er rettet mot rotte-stabilin-2-antigen), fungerer også et anti-humant-stabilin-2-antistoff. I endocytosestudier har Li og Sørensen vist at bovine retina- CCE og RPE tar opp samme type test-ligander, bl.a. AGE-BSA, som vi tidligere har vist tas opp i leverens SEC. Opptaket av AGE-BSA er spesifikt og meget effektivt. Vi planlegger nå forsøk for å finne ut hvilke reseptorer som er involvert i endocytose av AGE-BSA i disse cellene, og også teste opptak av ^{14}C -AGE-BSA. Planlagte EM-studier vil forhåpentlig vise hvilken intracellulær vei AGE-BSA tar etter at det er endocytet av CCE og RPE. EM-studier vil dessuten utføres for å studere den nøyaktige lokalisasjonen til stabilin 1 og 2 i disse cellene (CCE og RPE).

Publikasjoner: (år 2003)

Vitenskapelige publikasjoner (Regulære vitenskapelige publikasjoner i internasjonalt anerkjente tidsskrifter med fagfelle-vurdering):

Nedredal, G.I., Elvevold, K.H., Ytrebo, L.M., Olsen, R., Revhaug, A., Smedsrod, B. Liver sinusoidal endothelial cells represent an important blood clearance system in pig. *Comparative Hepatology* 2: 1-14 (2003)

Falkowski, M., Skogstad, S., Shahzidi, S., Smedsrod, B., Sveinbjornsson, B. The effect of cyclooxygenase inhibitor diclofenac on experimental murine colon carcinoma. *Anticancer Research* 23: 3-8 (2003)

Svistounov, D., Berg, T.J., McCourt, P.A.G., Zykova, S.N., Elvevold, K.H., Nagai, R., Horiuchi, S., Smedsrød, B.H. Lack of recognition of Ne-(carboxymethyl)lysine by the mouse liver reticulo-endothelial system: implications for pathophysiology. *Biochim. Biohys. Res.*

309: 786-791 (2003)

Overland, G., Morath, S., Yndestad, A., Hartung, G.T., Thiernemann, C., Foster, S.J., Smedsrød, B., Mathiesen, Ø., Aukrust, P., Aasen, A.O., Wang, J.E. Lipoteichoic acid is a potent inducer of cytokine production in rat and human Kupffer cells in vitro. *Surgical Infections*. 4: 181-191 (2003)

Holmström, P., Dzikaite, V., Hultcrantz, R., Melefors, Ö., Eckes, K., Kinnman, N., Smedsrød, B., Stål, P., Gåfvels, M., Eggertsen, G. Structure and liver cell expression pattern of the HFE gene in the rat. *J. Hepatol*. 39: 308-314 (2003)

Populærvitenskapelige:

To-siders oppslag i avisa VG 6. oktober 2003: "Leveren avslørt": Populærvitenskapelig fremstilling av frontforskning på leverbiologi ved Avdeling for eksperimentell patologi.

Annen utadrettet virksomhet: (år 2003)

Foredrag/ Undervisning:

12. februar 2003: "Aldersrelatert makula-degenerasjon: Kan en mulig årsak være ansamling av advanced glycation products (AGEs) i choriocapillaris-endotelet og/eller retinale pigmenterte epitelceller?" Invitert foredrag gitt ved Øyeavdelinga, UNN.

9. mai 2003: "Scavenger endothelial cells in vertebrates and beyond". Invitert foredrag gitt ved Oklahoma Medical Research Foundation, Oklahoma City.

Abstracts/ Posters: (Se "Kurs/Konferanser under.)

Avisoppslag: (Se "Populærvitenskapelige publikasjoner" i rubrikken over.)

Komiteer/ Verv:(i relasjon til SAT eller faglige forhold) :

Kurs/Konferanser:(av faglig betydning):

Jeg arrangerte 13. – 15. juni 2003 "Symposium on Stabilin 1 og –2". Symposiet ble arrangert som en del av et forsknings-samarbeid mellom vår gruppe i Tromsø, en gruppe i Uppsala, Sverige og en gruppe i Mannheim, Tyskland. Samarbeidet har ført til full karakterisering og kloning av den fysiologisk viktigste scavenger-reseptoren i leverens sinusoidale endotel (SEC) for opptak av bl.a. AGE-modifiserte proteiner. Symposiet besto av 9 1-2 timers forelesninger der gruppenes resultater ble lagt frem og diskutert. Vår gruppe presenterte 2 hoved-innlednings-forelesninger: McCourt, P.: "Endocytic intracellular partners for stabilins-1 & 2 in liver sinusoidal endothelial cells" og Smedsrød, B.: "Scavenger endothelial cells in vertebrates and beyond".

Deltakelse ved "9th International Congress of the International Society for Developmental and Comparative Immunology" i St. Andrews, Scotland, 29. juni – 4. juli 2003. Vår gruppe ga to foredrag: Seternes, T., Martin-Armas, M., Smedsrød, B.: "High lactate production assigns a role of vertebrate scavenger endothelial cells (SEC) as cellular power plants", og Smedsrød, B., Sørensen, K., Crossley, C.A., Seternes, T.: "Scavenger endothelial cells of vertebrates: A nonperipheral leucocyte system for high-capacity elimination of waste macromolecules".

Deltakelse ved "Hyaluronan 2003" i Cleveland, Ohio, USA, 11. – 16. oktober 20003. Vår gruppe ga en forelesning: McCourt, P.A.G., Hansen, B., Svistounov, D., Johansson, S., Longati, P., Schledzewski, K., Kzhyshkowska, J., Goerdts, S., Johansson, S., Smedsrød, B.: *"The liver sinusoidal endothelial cell hyaluronan scavenger receptor and its homologue, Stabilin-1 – their roles (known and unknown) in endocytosis"*. Vi presenterte dessuten en poster: med samme tittel og forfattere.

Samarbeidspartnere: (Samarbeidspartnere og tilknytningen til forskjellige fagmiljøer) Prosjektene som er omtalt i denne rapporten, drives med base i min avdeling ved UiTø, Avdeling for eksperimentell patologi. For å avstedkomme en forskning som ligger i fronten både hva gjelder kvantitet og kvalitet, har jeg etablert samarbeid med flere grupper utenfor avdelingen. To samarbeidspartnere befinner seg i vårt eget universitets/klinikk-miljø, nemlig Kirurgisk forskningslaboratorium og Øyeavdelinga, mens de øverige 4 samarbeidspartnere befinner seg i andre land (Sverige [Uppsala], Tyskland [Mannheim], Japan [Kumamoto] og Kina [Beijing]). Alle de nevnte samarbeidspartnere er reelle, aktive partnere, og ikke en del av et "hvilede" partnerskap.

1. Kirurgisk forskningslaboratorium, UiTø/UNN (Kontakt: Arthur Revhaug; konkret samarbeidspartner (doktorgrads-stipendiat): cand. med. Geir Ivar Nedredal. Tilgang til grisemodell for lever og øye.)

2. Øyeavdelinga, UNN (Kontakt: Terje Christoffersen; konkret samarbeidspartner (doktorgrads-stipendiat): cand. med. Ruomei Li. Tilgang til klinisk ekspertise innen oftalmologi.)

3. Uppsala: Kontakt: Prof. Staffan Johansson. Samarbeidet dreier seg om kloning og ytterligere strukturell karakterisering av den unike scavenger-reseptoren på leverens sinusoidale endotel, som fjerner bl.a. advanced glycation end products (AGEs) fra sirkulasjonen.

4. Mannheim: Kontakt: Prof. Sergei Goerdts. Samarbeidet dreier seg om karakterisering av SEC-scavenger-reseptoren, samt produksjon av knock-out-mus som mangler denne reseptoren.

5. Kumamoto: Kontakt: Prof. Seikoh Horiuchi. Samarbeidet dreier seg om biokjemiske og cellebiologiske aspekter vedr. effekt av AGEs på celler. Vi samarbeider også med Horiuchi ang. den kjemiske karakterisering av AGE-strukturer.

6. Beijing: Kontakt: prof. Xipu Liu. Samarbeidet dreier seg om alders-relatert makula-degenerasjon, med spesiell fokus på effekt av AGE på to sentrale celler i retina. Prof. Xipu har etablert en unik teknikk for å isolere og dyrke en type sinusoidalt endotel fra retina (choriocapillaris-endotel – CCE). Metoden er overført til vårt laboratorium ved at hans student Ruomei Li har flyttet til Tromsø og blitt registrert som doktorgrads-student ved vår avdeling.

Studentprosjekter:

1. Bobathkonseptet i klinisk fysioterapi praksis. Hjerneslagpasienter – behandling og kunnskapsgrunnlag.

Britt Normann

Hovedfagsstudent ved avdeling for Sykepleie og helsefag, UiTø.

Jeg ønsker å belyse praksis i behandling hvor fysioterapeuten benytter Bobathkonseptet i sin behandlingsprosess med voksne pasienter som har gjennomgått hjerneslag. Jeg ønsker å fokusere på det som faktisk skjer i den direkte kroppslige samhandlingen, hvordan denne er vevd inn i annen kommunikasjon og tiltak, samt bakgrunnen for de valg og justeringer som fysioterapeuten gjør. Mitt anliggende er å belyse Bobathkonseptet i praksis og kunnskapsgrunnlaget som framtrer.

Så langt i arbeidet har jeg fått godkjent prosjektbeskrivelse, gjort min empiriske undersøkelse av praksis gjennom observasjon og intervju og holder nå på med bearbeiding av data. Jeg håper å levere oppgaven til sommeren.

De tildelte midler på 33.000 kroner er brukt til egen lønn slik at jeg kan gjennomføre noe permisjon uten lønn i stu diet.

2. "Å være på sykehjem-sett i et livsløpsperspektiv"

Björg Balteskard

Hovedfagsstudent ved Avdeling for Sykepleie og helsefag, UiTø.

Undertegnede er deltids hovedfagsstudent ved Universitetet i Tromsø, Avd. for sykepleie og helsefag, hvor jeg for tiden skriver hovedfagsoppgave. Mitt hovedfagsprosjekt er en kvalitativ studie hvor jeg gjennom å intervju sykehjemspasienter ser nærmere på erfaringer ved å flytte fra hjem til sykehjem og deres opplevelse av å være på sykehjem. Veileder er førsteamanuensis Siri Moe.

Intervjuene er gjennomført og skrevet ut. Dette arbeidet brukte jeg vårsemesteret 2003 til. Fra høsten 2003 har jeg startet analysearbeidet og dette pågår fortsatt.

Ved siden av å være hovedfagsstudent er jeg tilsatt i full stilling som høgskolelærer ved Høgskolen i Harstad, Sykepleierutdanningen. I 2003 hadde jeg 20% permisjon fra stillingen for å få tid til skriving. Dette er lite fri i forhold til det store arbeidet det er å ferdigstille en hovedoppgave. Vårsemesteret 2004 vil jeg ha 30% reduksjon fra stillingen. I tillegg tar jeg full permisjon fra stillingen i mars måned for å konsentrere meg om skrivingen.

I 2003 var jeg så heldig å motta kr.33.000,- i studentstipend fra Senter for aldersforskning. Disse midlene gjør det mulig for meg å ta permisjon uten lønn fra min stilling og blir brukt som lønn i mars 2004. For ordens skyld kan nevnes at skattereglene er slik at siden jeg tar beløpet ut i lønn, betaler jeg halvparten i skatt. Målet er å ferdigstille arbeidet sommeren 2004.

3. "Timed up and go" som prediktor for fall.

Gyrd Thrane

Hovedfagsstudent ved Avdeling for sykepleie og helsefag, UiTø.

Bakgrunn/ Problemstillinger:

"Timed up and go" er en metode for å måle funksjon i bevegeapparatet som er mye brukt i forskning de siste årene. Det kan imidlertid stilles spørsmål med validiteten til testen som ikke er tilstrekkelig undersøkt. Målet med oppgaven er å undersøke om "Timed up and go" kan relateres til fall hos personer over 73 år. Det brukes data fra Tromsø 5 undersøkelsen i 2001. Og det gjøres både retrospektive og prospektive analyser.

Prosjektets hovedmål

Undersøke om det er sammenheng mellom resultatet på "Timed up and go" og fall.

Materiale og metode:

Av alle som ble invitert til Tromsø 5 undersøkelsen gjennomførte 1090 "Timed up and go" test under fase 1 av undersøkelsen. Samtlige som møtte ble spurt om fallhistorie siste år. Dette danner grunnlaget for de retrospektive analysene. Mellom fase 1 og fase 2 av undersøkelsen ble det gjennomført fallregistreinger. 996 av de som gjennomførte "Timed up and go" test møtte til fase 2 og disse har vært med i fallregistreringen som danner grunnlaget for de prospektive analysene.

Foreløpige resultater

Foreløpige resultater viser en svak sammenheng mellom "Timed up and go" test og fall retrospektivt. Sammenhengen forsvinner når vi kontrollerer for selvrappportert funksjon. Vi finner ingen sammenheng mellom "Timed up and go" og fall prospektivt.

Finansiering:

Støtte fra SAT til dekning av tapt arbeidsfortjeneste, kr. 33 000.

Støtte fra Fond til videre og etterutdanning for fysioterapeuter til dekning av utgifter i prosjektet, kr. 25 000,

Prosjekter tildelt midler for oppstart i 2004:

1. Tor-Arne Hanssen

”Molekylærgenetisk beskrivelse av overgangen mellom Gleasongrad 3 til 4 ved prostatakreft”

2. James Mercer

”Cold activated thrombogenesis in elderly mice”

3. Henrik Schirmer

”Kan kognitiv svikt hos eldre forebygges?”

4. Audny Anke

Forprosjekt: ”Styrking av tverrfaglig rehabiliteringsforskning i Helse Nord”

5. Trond Iversen

”Sakral epidural injeksjon med steroider og /eller lokalanestesi ved lumbago”

Forskningsutvalget SAT sin nye sammensetning ved årets utløp:

Arne Nordøy , leder	UiTø/UNN	Professor II	UNN, 9038 Tromsø
Ketil Normann nestleder	UiTø	Første-amanuensis, ASH, Med-Fak	UiTø, 9037 Tromsø
Georges Midres	UiTø	Professor, SV-Fak	UiTø, 9037 Tromsø
Ann-Helen Hansen	Tromsø kommune	Kommune-overlege	Rådhuset, 9299 Tromsø
Hege Gjertsen	Ansattes representant	Stipendiat	SAT, Forsknings- parken, 9294 Tromsø
Bjørnar Østgård	Bruker-representant		Brinkveien 5, 9012 Tromsø
Ivar Aaraas	UiTø	Første- Amanuensis ISM, Med-Fak.	UiTø, 9037 Tromsø
Audny Anke	UNN	Overlege	Fysikalsk medisin og rehabilitering, UNN
Sigurd Sparr	UNN	Avdelings-overlege,	Geriatrisk avdeling, UNN
Mette Lourcing	Helgelands- sykehuset	Overlege	Indremedisinsk avd., Helgelands-sykehuset Sandnessjøen, boks 613, 8801 Sandnessjøen
Sekretariat v/ Cathrine Arntzen	Senter for aldersforskning	daglig leder v/SAT	Forskningsparken, 9294 Tromsø

Innholdsfortegnelse

<i>ALDERSFORSKNING I TROMSØ – 2003</i>	1
<i>Styringsgruppen for Senter for Aldersforskning I Tromsø (SAT)</i>	2
<i>Senter for aldersforskning i Tromsø (SAT)</i>	3
<i>Den sjette nasjonale konferansen om eldre</i>	5
<i>Forum for aldersforskning</i>	6
<i>Professor 2 i gerontologi ved Senter for aldersforskning i Tromsø</i> <i>Kirsten Thorsen</i>	7
<i>Rapport fra forskningsprosjektene:</i>	8
<i>Ultralydsundersøkelse av aterosklerose i halspulsårene. Endring i aterosklerose over tid</i> <i>Egil Arnesen</i>	8
<i>”Et forstående perspektiv på personer med hjerneslag og apraksi – en praksisstudie”</i> <i>Cathrine Arntzen</i>	10
<i>Tap av ektefelle i eldre år</i> <i>Hege Gjertsen</i>	12
<i>Kjønn, klasse og alderdom i sen-moderniteten- en sosiologisk livsløpsstudie av pensjonerte ektepar</i> <i>Trine MedbyFossland</i>	15
<i>Relasjon mellom postprandiell hyperlipidemi og plakkmorfologi ved ultrasonografisk påvisning av aterosklerose på halspulsåren</i> <i>John-Bjarne Hansen</i>	17
<i>Retrospektiv overlevelse ved lungerehabilitering av KOLS pasienter</i> <i>Audhild Hjalmarsen</i>	19
<i>PTH KALKINNTAK HOS ELDRE I TROMSØ V</i> <i>Rolf Jorde</i>	20

Eldre og diabetes i Tromsø	
Rolf Jorde	22
”Lungefunksjon og helse – Hvordan kan eldre med KOLS få hjelp i tide.”	
Astri Medbø	23
Gammel framtid: Oppfatninger av økonomi og framtidens alderdom	
Astrid Musland	24
Nye eldre – ulike årsaker til pensjonering. Yrkeskarrierer, pensjonerings- mønstre og pensjoneringsårsaker sett i lokal kontekst	
Magnhild Nicolaisen	26
Sammenhengen mellom dannelse av AGE (advanced glycation end products) og utvikling av alders-assosierte lidelser	
Bård Smedsrød	28
Studentprosjekter:	34
Bobathkonseptet i klinisk fysioterapipraksis	
Hjerneslagpasienter – behandling og kunnskapsgrunnlag	
Britt Normann.....	34
”Å være på sykehjem-sett i et livsløpsperspektiv”	
Björg Balteskard.....	34
”Timed up and go” som prediktor for fall	
Gyrd Thrane.	35
Prosjekter tildelt midler for oppstart i 2004	36
Forskningsutvalget SAT sin nye sammensetning ved årets utløp.....	37

